

Loeng sarjast Venemaa Hääled, 28.06.2012 Tallinn

Leonid Parfjonov „Venemaa – teel Euroopasse või tagasi Nõukogude Liitu?“

Viidates arutelu pealkirjale, püstitas diskussiooni moderaator Jevgeni Krištšovitsš algatuseks küsimuse, kas Venemaal on ikka tõepoolest valida Nõukogude Liidu ja Euroopa vahel ning kas ei ole üks võimalik alternatiiv hoopis lähenemine Aasiale, millega Venemaa jagab sarnast autokraatlikku valitsemisviisi?

Teleajakirjanik Leonid Parfjonov lükkas viimase alternatiivi kohe ümber, sõnades, et Vladivostoki geograafiline kaugus Berliinist ei tähenda midagi. „Vladivostok on samasugune postindustriaalne linn, nagu neid võib näha Ida-Euroopas,“ nentis ta. Parfjonovi sõnul on Venemaa alati kuulunud Ida-Euroopasse, isegi totalitaarse Nõukogude Liidu ajal ei seadnud keegi seda kahtluse alla. Näidetena Venemaa tihedast ajaloolisest ja poliitilisest seotusest just Euroopa, mitte Aasiaga, nimetas Parfjonov mitmeid poliitilisi dokumente, nagu näiteks Rapallo leping või Molotov-Ribbentropi pakt. Mingit „tungi itta“ ei ole Venemaal tema sõnul kunagi olnud.

Tänapäevalgi on Venemaa orienteeritud Euroopale – praeguse režiimi innukaimadki pooldajad käivad puhkamas Euroopas ja need, kel võimalik, saavad oma lapsed Euroopasse ülikooli. Ka poliitiliselt ei näe Parfjonov Venemaal muud valikut kui Euroopa. Venemaa n-ö „oma tee“ või „suveräänse demokraatia“ kontseptsiooni ei pea Parfjonov elujõuliseks, neid termineid ei kasuta õigupoolest juba mitu aastat enam keegi.

Küsimusele, kuidas peaks euroopalik mentaliteet venemaalasteni jõudma, kui valdav osa neist ei ole kunagi välismaal käinud, vastas Parfjonov paralleeliga nõukogude ajast – ka siis ei saanud inimesed Nõukogude Liidust välja, aga ihkasid ometi Euroopasse. Lisaks hoiatas külaline, et kuivõrd erinevates regioonides ja oblastites elavate venemaalaste vahel on suured erinevused, tasub olla ettevaatlik sotsiaalsete nähtuste üldistamisega üle kogu Venemaa.

Niisiis välistab Parfjonov tagasipöördumise võimaluse Nõukogude Liitu, võrreldes seda naljatamisi püüdega taastada hakkliha algne vorm. Kui Putin arvab, et 20. sajandi suurim geopoliitiline katastroof on Nõukogude Liidu lagunemine, siis Parfjonov on veendunud, et peamine katastroof on Nõukogude Liidu loomine. Ta oletab, et teine samasugune katastroof oli praeguse võimuladviku jaoks Saksamaa ühinemine. „Kui Nõukogude Liit oli nii helge ja hea, et tema lagunemine oli katastroof, siis miks ta nii suure pauguga lagunes? Miks ei leidunud selle riigi kaitsjaid?“ küsib Parfjonov retooriliselt.

Venemaa lähiajaloolised valikud saab külalise sõnul jagada erinevatesse etappidesse. 1980ndate lõpust 1990ndate alguseni valitses Venemaal arusaamine, et kõik nõukogulik lahkub ja naaseb revolutsioonieelne Venemaa. Neid ideid peegeldavad ka tol ajal tehtud filmid, nagu näiteks „Kaotatud Venemaa“ («Россия, которую мы потеряли») või „Nii elada ei saa“ («Так жить нельзя»). Teises etapis 1990ndate teises pooles aga saadi aru, et nõukogude liidu pärand ei olegi kuhugi kadunud, see elab edasi tavades ja inimeste meelsuses ning tagasipöördumist 1917. aasta eelse Venemaa juurde ei ole. Praegu kestev kolmas faas, mis algas 2000ndate alguses, põhineb nõukogude aja revisionismi ideel, mille üheks näiteks on nõukogude-aegse hümniga taaselustamine. „Me elame nõukogude antiigi renessansi ajastul,“ tsiteerib Parfjonov oma raamatu „Намедни“ eessõna. „Selgus, et see on ainus minevik, mida võetakse omana,“ muigab külaline.

70 aastat nõukogude aega oli kahjuks liiga pikk, et oleks säilinud hoog, millega ehitada uut Venemaad. Parfjonov meenutas, et Balti riikidest okupatsiooni ajal läände pagenud inimesed suutsid alal hoida rahvuslikku identiteeti ja samas nägid läänelikku vaba ühiskonda. Välisbaltlased mängisid iseseisvuse taastamisel olulist rolli, neist said presidendid ja uue ühiskonna ehitajad. Venemaal ei olnud pärast 70 aastat enam niisuguseid inimesi võtta. Eestile on olnud kasulik ka võimalus võrrelda end Soomega, keda 1940. aastal ei alistatud. Soomes oli nõukogude-sõbralik režiim, kuid Soome kapitalism säilis ja kõik teised soomeugrilased said seda kõrvalt näha.

Venemaa probleemiks on ka enesekriitika puudumine, soovimatus varasemaid vigu analüüsida, milles osalt on süüdi naftaneedus. „Me ei tea siiani, mis oleks juhtunud, kui 70ndatel ei oleks naftahinnad kerkima hakanud. Ja kui Kossõgini reformid oleksid 60ndatel tegemata jäänud, oleks võib-olla 70ndatel juba kõik lõppenud ning Nõukogude Liidu kriis saabunud 10 aastat varem. Ka Gorbatšovi reformid tulenesid pigem sellest, et nafta hinda ei olnud enam võimalik samal tasemel hoida,“ oletab Parfjonov.

Publiku küsimusele, kuidas saavad teisitimõtledjad tänasel Venemaal dialoogi pidada võimuga, mida ei peeta legitiimseks, vastas Parfjonov näitega Poola ajaloost: Lech Walesa pidas Jaruzelskit kindlasti mittelegitiimseks, kuid oli siiski nõus temaga läbi rääkima. „Venemaa poliitilis-ühiskondlikes protsessides ei ole midagi loogilist või matemaatilist,“ nentis külaline, „muudatused toimuvad siis, kui teatud tingimused kokku langevad – ühel hetkel saab inimestel lihtsalt kõrini sellest tüübist, kes on kogu aeg telekas, ja järsku ongi aeg muudatusteks küps“. Demokratiseerumise kalenderplaani Parfjonov välja pakkuda ei oska, ent nendib, et Venemaa viie aasta pärast Euroopa Liidus kindlasti veel ei ole – heal juhul WTOs. Tema sõnul on suurim oht aga igal juhul dialoogi puudumine.

Küsimusele interneti mõjust valimistele ja Venemaa ühiskonnale vastas Parfjonov ootuspäraselt – internetil on tohutu mõju. „Ainult Venemaal on mõiste „mõjuvõimas blogija“, aga kui inimene on mõjuvõimas, siis miks ta peab blogima?“ küsib ajakirjanik.

Venemaa lähitulevikku ei soostu Parfjonov ette ennustama. Ta meenutab, et Medvedevi võimuletuleku ajal muutus retoorika pehmemaks ja tegeleti vähem hirmutamise, kuid pärast 24. septembri „vahetust“ (Putin presidendiks ja Medvedev peaministriks) need meeleolud kadusid. Pärast seda ei ole jäänud midagi peale arusaamatuse ja ironia, usalduskrediit on kadunud. Rajatud võimuvvertikaal ei soosi Parfjonovi arvates muutusi. Võim on muutunud korporatsiooniks ja kasvanud kokku riigiorganitega – kohtud jt institutsioonid on võimu osa, mitte vahekohtunikud ühiskonna ja riigi vahel, nagu nad olema peaks. Samas ei ole vastust küsimusele, mida Venemaa ühiskond väärtustena oluliseks peab. Nende väärtuste sõnastamine peaks külalise sõnul olema eliidi ülesanne.

Arutelu lõpuküsimusele – kuidas mõista neid inimesi, sh Eestis, kes hääletavad Putini poolt – vastas Parfjonov, et nende motiive on tõepoolest raske mõista, kuid üks ole ju mugav Putini poolt hääletada, elades ise Euroopa Liidus. „Venemaa patrioodid Baltikumis ei ole ammu Venemaal käinud, nad ei teagi, milline olukord tegelikult on. Küllap nad valivad selle järgi, mida 1. kanal õpetab,“ arvab ta.